

УДК 37.035.3: 613

Лариса Сливка,
асистент, кафедра теорії та методики
початкової освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м.Івано-Франківськ

Larisa Slyvka,
assistant,
Chair of Theory and Methods of
Elementary Education,
the Precarpathian university named
after Vasyl Stefanyk

Ганна Ізвєкова,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра теорії та методики
початкової освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м.Івано-Франківськ

Ganna Izvekova,
Candidate of Pedagogical sciences,
Senior lecturer,
Chair of Theory and Methods of
Elementary Education,
the Precarpathian university named
after Vasyl Stefanyk

ТРУДОВІ ТРАДИЦІЇ

У ВИХОВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ В УМОВАХ МІКРОРАЙОНУ ГІРСЬКОЇ ШКОЛИ

LABOUR TRADITIONS IN THE EDUCATING THE PUPILS' HEALTHY WAY OF LIFE IN THE CONDITIONS OF HIGHLAND SCHOOLS

The article reveals some scientific and pedagogical basis of educating the pupils' healthy way of life and points out the conditions of usage of labour traditions of Ukrainians in this process.

Key words: healthy way of life, labour traditions, schools of the highland region.

Актуальність. Соціальний і економічний розвиток країни, коли незмірно зростає роль людського фактору, вимагає найширшої участі в цьому процесі молодого покоління. Ось чому завдання виховання учнів набуває особливої значущості, стає однією із актуальних проблем педагогічної теорії і практики. Виховання особистісно зорієнтованої молодшої людини вимагає високого інтелектуального її обліку, громадянської позиції і активності.

Ознайомлення, аналіз та синтез матеріалів практики роботи масової школи та передового педагогічного досвіду на предмет виховання учнів в нових економічних умовах дозволяє стверджувати, що одним із важливих напрямків цього процесу є виховання їх здорового способу життя, зокрема, в особливих умовах, якими ми визначаємо специфічні умови школи гірського мікрорайону.

Постановка проблеми. Виховання у юного покоління здорового способу життя, у якому повинні концентруватися всі дії педагогів, батьків, окремої дитини як суб'єкта виховання, передбачає необхідність більш глибокого вивчення питань, пов'язаних з використанням в цьому процесі трудових традицій нашого народу, що формувалися віками і містять сьогодні значний виховний потенціал.

Мета статті – проаналізувати і систематизувати творчий потенціал трудових традицій нашого народу на предмет використання їх в процесі виховання здорового способу життя учнів в умовах сільської школи гірського мікрорайону.

Виклад основних положень статті. Суспільство, педагогічна наука, школа в усі часи ставили перед собою завдання виховати фізично здорову, працьовиту людину, фундаментом якої завжди залишалася педагогічна мудрість, створена народом і збережена ним.

Піклування українського народу про здоров'я, надання йому одного з найпершочергових значень у життєдіяльності людини розпочинається в епоху слов'янства.

Традиційні засоби і форми виховання основ здорового способу життя отримали свій подальший розвиток за часів Київської Русі, коли стали поширюватися збірники повчань, в яких були статті і вислови педагогічного характеру про виховання високоморальних людських рис кожної людини, складовими яких повинні бути ціннісні орієнтації на ведення нею здорового способу життя. Так, у визначному літературно-педагогічному пам'ятнику високого рівня культури і розвитку педагогічної думки на Русі в час Київської держави «Поученні Володимира Мономаха дітям» мудрий державний діяч турбується про те, щоб діти росли здоровими, закликає їх не лінитися, а трудитися для цього [1].

У другій половині XIX – першій половині XX ст. були визначені теоретичні основи виховання здорового способу життя підростаючого покоління (Г.Ващенко, К.Ушинський, П.Юркевич), в тому числі зв'язку оздоровчої роботи з різними напрямками виховання – фізичним, трудовим (М.Демков, ін.).

Педагоги того часу в своїх працях, виходячи з потреб суспільства і розвитку особистості, вказували на необхідність посилити увагу до виховання дітей і молоді в різних соціальних умовах зокрема про розвиток виховних в цих умовах засад формування здорового способу життя учнів. Актуальними і сьогодні є слова професора С.Русової, яка, розкриваючи взаємозалежність природи і здоров'я людини, підкреслюючи роль сільськогосподарської, побутової праці у загартуванні

хлопчиків і дівчаток, зазначила, що на загальний фізичний розвиток дитини впливає природне середовище, де знаходиться школа і що все це вимагає виховання людини, пристосованої до потреб життя [2, с.1].

Проведені нами дослідження в сільських мікрорайонах гірського типу дали можливість з максимальною достовірністю визначити їх специфіку, виявити той скритий педагогічний потенціал, який використаний ще недостатньо і знаходиться в стані динаміки до вирішення питань використання трудових традицій у вихованні здорового способу життя учнів.

Нагромадження педагогічних фактів ми проводили методом педагогічних спостережень, вивченням методичної документації шкіл, анкетуванням, інтерв'ю. Методом аналізу педагогічних фактів було вивчено і проаналізовано розподіл даних, які характеризують основні ознаки використання трудових традицій у вихованні здорового способу життя учнів, визначені „ступені” їх відповідності до теоретичних основ досліджуваної проблеми, отримані кількісні і якісні характеристики стану виховання здорового способу життя учнів в умовах гірської школи, що дало нам можливість в певній мірі визначити (і пояснити) відхилення реального стану виховної роботи в цьому напрямку від теоретичного, визначити шляхи підвищення ефективності факторів впливу на організацію виховного процесу на предмет нашого наукового пошуку.

В досліджуваному мікрорайоні ми виявили проблематичну закономірність: чим віддаленіший від порівняно великих територіально-промислових центрів сам мікрорайон, школа, місце проживання учнів, тим менше можливостей виховання у них основ здорового способу життя.

Аналіз практики показав, що в передовому педагогічному досвіді виховання здорового способу життя учнів в порівнянні з масовою практикою характеризується більш чітким спрямуванням виховного процесу. Тут вивчається, узагальнюється і поширюється передовий досвід кращих учителів, вихователів, педагогів-організаторів, батьків, громадських активістів і надається відповідна методична допомога в організації і проведенні оздоровчих акцій та заходів з дітьми шкільного віку як складової частини всієї виховної системи.

Перебудовується робота позашкільних закладів, загальноосвітньої школи з метою прищеплення цікавості і готовності до ведення здорового способу життя засобами праці, опори на трудові традиції, поваги до людей праці, виховання у собі певних особистісних якостей.

Як показує практика, важливим фактором підвищення ефективності і якості виховного процесу стало те, що спираючись на допомогу батьків, представників виробничих і громадських формувань, актив учнів, учителі і вихователі вивчають запити дітей, їх схильності та здібності, виховні можливості середовища в умовах гірського мікрорайону, на території якого проживають діти. До роботи з учнями молодшого шкільного віку прилучаються старшокласники, батьки, педагоги-організатори.

До позитивних результатів у практиці роботи школи з питань використання трудових традицій в процесі виховання здорового способу життя учнів можна віднести, в першу чергу, те, що органи місцевого самоврядування, господарські відділи на місцях стали предметніше займатися конкретними питаннями як

трудового, так і валеологічного виховання, в результаті чого більше помітними стали певні зміни у змісті і методах організації цього процесу. Ця педагогічна діяльність дає підставу для розробки певних рекомендацій у сучасній соціально-педагогічній ситуації.

Поряд з досягнутим в практиці роботи багатьох виховних колективів спостерігаються лиш незначні якісні зміни. Не дивлячись на те, що сфера виховного впливу значно розширилась (учнів залучають до посильної праці в місцевих народних промислах, шкільних лісництвах, художніх кооперативах тощо), в ряді мікрорайонів виховна робота залишається незмістовною і носить епізодичний характер, недостатньо використовуються виховні можливості сім'ї, родини, новітніх, сучасних виробничих і громадських формувань, сили їхні часто роз'єднані.

Перехід на якісно новий етап загальної середньої освіти і виховання та створення в перспективі єдиної системи безперервної освіти торкнулося практично всіх сторін діяльності різних виховних закладів. В ході вирішення проблеми створення і удосконалення виховної системи, яка включає найрізноманітніші сили нашого суспільства, важливо інтегрувати потік впливів на сучасну дитину, дівчинку чи хлопчика зі сторони сім'ї, школи, позашкільних закладів, вулиці, засобів масової інформації. Для цього необхідно дослідити різноманітні варіанти виховання, які б врахували національні, регіональні та інші особливості середовища.

Ми узагальнили аналіз практики, передового педагогічного досвіду і зробили висновки, що виховання здорового способу життя учнів в умовах мікрорайону гірської школи не є досконалим не тільки за своїм змістом і структурою, а й відсутністю такої форми впливу, як трудові традиції, які в комплексі з іншими можуть стати потужним виховним засобом у цьому сенсі.

Нині значна увага науковців звернена на питання мотивації до необхідності ведення здорового способу життя як важливого чинника розвитку особистості, організації систематичної роботи з виховання здорового способу життя з використанням при цьому багатого національного досвіду й усталених трудових традицій українського народу та готовності педагогів до означеного виду діяльності.

Система виховання здорового способу життя охоплює різні сфери використання трудових традицій. Народний досвід застерігає: якщо хочеш мати в сім'ї виродка, дай синові чи доньці все, вони хочуть, і позбав їх потреби працювати. Учні дізнаються, що неробство веде до нещастя («Від неробства до злочину – один крок», «З ледарем поведешся – горя наберешся», «Ледачий не буде щасливий»).

Народний досвід здорового способу життя відображений у казках, де змальовані працюючі персонажі, розумні, чесні, правдиві, скромні, а ледарі – тупі, хвалькуваті, брехливі, з черствим і холодним серцем, здатним на жорстокість і злочин. За чесну, сумлінну працю герої казок отримують нагороди, а за бездіяльність зазнають кари; гульцям і неробам народ виносить тяжкий вирок. На уроках «Основи здоров'я» варто використовувати народні казки на трудову тематику.

Про необхідність праці йдеться в колискових піснях, прислів'ях та приповідках, оповіданнях: «Щоб струнким ти зріс та сильним, навчись обруча крутити», «Якщо хочеш здоров'я мати, мусиш рано вставати, звечора лягати» та ін.

Чільне місце у процесі виховання здорового способу життя посідає сім'я дитини, в якій культивуються традиції виховання працею, а не неробством. Діти вчаться „господарювати” в своїх дитячих забавах. Їх залучають до посильної роботи по господарству з раннього дитинства: на пасіці, плетіння кошиків, вишивання, виготовлення різблених виробів, ткання килимів та ліжників.

В багатьох сім'ях гірських сіл в холодну пору року молодь збиралась і збирається на вечорниці, які поєднують у собі здоровий відпочинок з трудовими традиціями виконання певних господарських робіт, які супроводжуються піснями, музикою. На вечорниці запрошують дотепних оповідачів із числа старших, поважних в селі людей, придумують цікаві розваги, ігри тощо.

Значне поширення в гірських селах Прикарпаття і Карпат мала і має така форма благодійництва, як толока: «луплення» кукурудзи, «валькування» хати та ін. Обов'язковими учасниками таких благодійних акцій є діти молодшого шкільного віку: вони успадковують від старших досвід безкорисливої допомоги, приналежності до сільської громади, до спільноти того невеликого мікросередовища, в якому вони живуть і виховуються.

В деяких селах Косівського району з давніх давен для допомоги господарям, які потерпіли від стихійного лиха чи з якихось причин втратили урожай, домашню живність, проводився і проводиться такий благодійний захід, як «бай». Як і на вечорниці, на «бай» збираються сусіди різного віку із своєю роботою (прясти, в'язати, вишивати). Вони веселяться, жартують, і в той же час приносять господарям клубок пряжі, мірку зерна тощо.

Такі традиції розвивають педагогічні колективи багатьох гірських шкіл (свято першого чи останнього снопа, вихід на полонину, Івана Купала, Зелені свята тощо).

Багата символіка народних обрядів і трудової практики стає важливою опорою активізації образного осмислення школярами сутності здорового способу життя, поступового освоєння ціннісних взаємозв'язків його із працею.

Актуалізуючи ці взаємозв'язки як змістовий епіцентр створення в експериментальній роботі педагогічних ситуацій виховного характеру, ми намагалися відобразити у її змісті світоглядні установки на те, що праця з одного боку впливає на самопочуття людини, стан її здоров'я («Без діла слабіє сила», «Без діла сидіти, то можна й одубіти»), з іншого – праця – це основа життя («Як робиш, то й матимеш», «Як дбаєш, так і маєш», «Хто робить, той голий не ходить» [3, с.84], «Треба працювати, аби шматок хліба мати» [4, с.10]).

Удосконалення змісту виховного процесу ми пов'язували з подальшим розвитком переходу від епізодичної роботи до різносторонніх її форм, взаємодії виховних зусиль, уникнення просвітницького характеру роботи. Постійне ускладнення і розвиток змісту виховної роботи, відновлення і удосконалення її організаційної структури ми здійснювали з опорою на те, що якісні зміни у веденні здорового способу життя школярів неможливі без глибоких перетворень у змісті праці. В першу чергу ми звертали увагу на те, що завдання виховання містять вияв внутрішніх процесів механізму ефективності цього процесу (потреби, інтереси, захоплення, традиції), умови переходу їх у зовнішні прояви-дії, практичні справи, коли кожен компонент містить специфічний спосіб зв'язку елементів, які його складають, тобто володіють тільки йому властивою структурою.

В процесі вирішення виховних завдань ми намагалися сформувати в учнів суспільно ціннісне ставлення до трудових традицій, закласти основи їх соціально значущої необхідності у веденні здорового способу життя.

Виховання на народних традиціях передбачало вплив на цей процес основних засобів народної педагогіки при опорі на трудові ідеали і ритуали. Особлива роль тут належала народним іграм трудового характеру, а самі трудові традиції виховання здорового способу життя сприяли усвідомленню учнями значення цього процесу, що, в свою чергу, переходило в переконання і практичні дії.

Висновок. Усе вищезазначене уможливило висновок про те, що використання трудових традицій дає змогу учителеві урізноманітнити форми і зміст роботи з виховання здорового способу життя школярів. Таким чином, особливості виховної роботи в гірській школі підтверджують наше припущення про те, що трудові традиції нашого народу сріблястою ниткою вплітаються в канву виховного процесу і залишаються одним з основних засобів виховання фізично і морально здорової дитини.

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР. – М., 1999. – С.81-83.
2. Русова С. Сучасні течії в новій педагогіці // Шлях виховання і навчання. – 1932. – IV річник. – С.1.
3. Усі крилаті вислови, прислів'я, приказки, загадки / Укладач Н.В.Курганова. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 320с.
4. Українські прислів'я, приказки та загадки / Упоряд. та передм. Н.В.Сойко. – К.: Школа, 2005. – 176с. – (Хрестоматія школяра).